



HISTORIA I SPOŁECZEŃSTWO

**DLA SZEŚCIOKLASOWEJ
SZKOŁY PODSTAWOWEJ
KLASY IV-VI**

L
53
,99)

Georg-Eckert-Institut BS78



1 050 725 6

Henryka Maj, Krzysztof Grzęda
Waldemar Zadka, Jadwiga Jankowska

PROGRAM NAUCZANIA HISTORIA I SPOŁECZEŃSTWO

**DLA SZEŚCIOKLASOWEJ
SZKOŁY PODSTAWOWEJ
KLASY IV—VI**



Henryka Maj, Krzysztof Grzęda, Waldemar Zadka, Jadwiga Jankowska:
Historia i społeczeństwo. Program nauczania dla sześcioklasowej szkoły pod-
stawowej (klasy IV—VI).

**PROGRAM NAUCZANIA DOPUSZCZONY DO UŻYTKU SZKOLNEGO
PRZEZ MEN. DECYZJA DKW-4014-277/99/EK.**

Georg-Eckert-Institut
für internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
-Schulbuchbibliothek -
2000/3464

Recenzenci: prof. dr hab. Adam Suchoński
mgr Zbigniew Janusz

Korekta języka: mgr Jolanta Chwastek

ISBN 83-86425-91-1

Wydanie pierwsze — 1999 r.

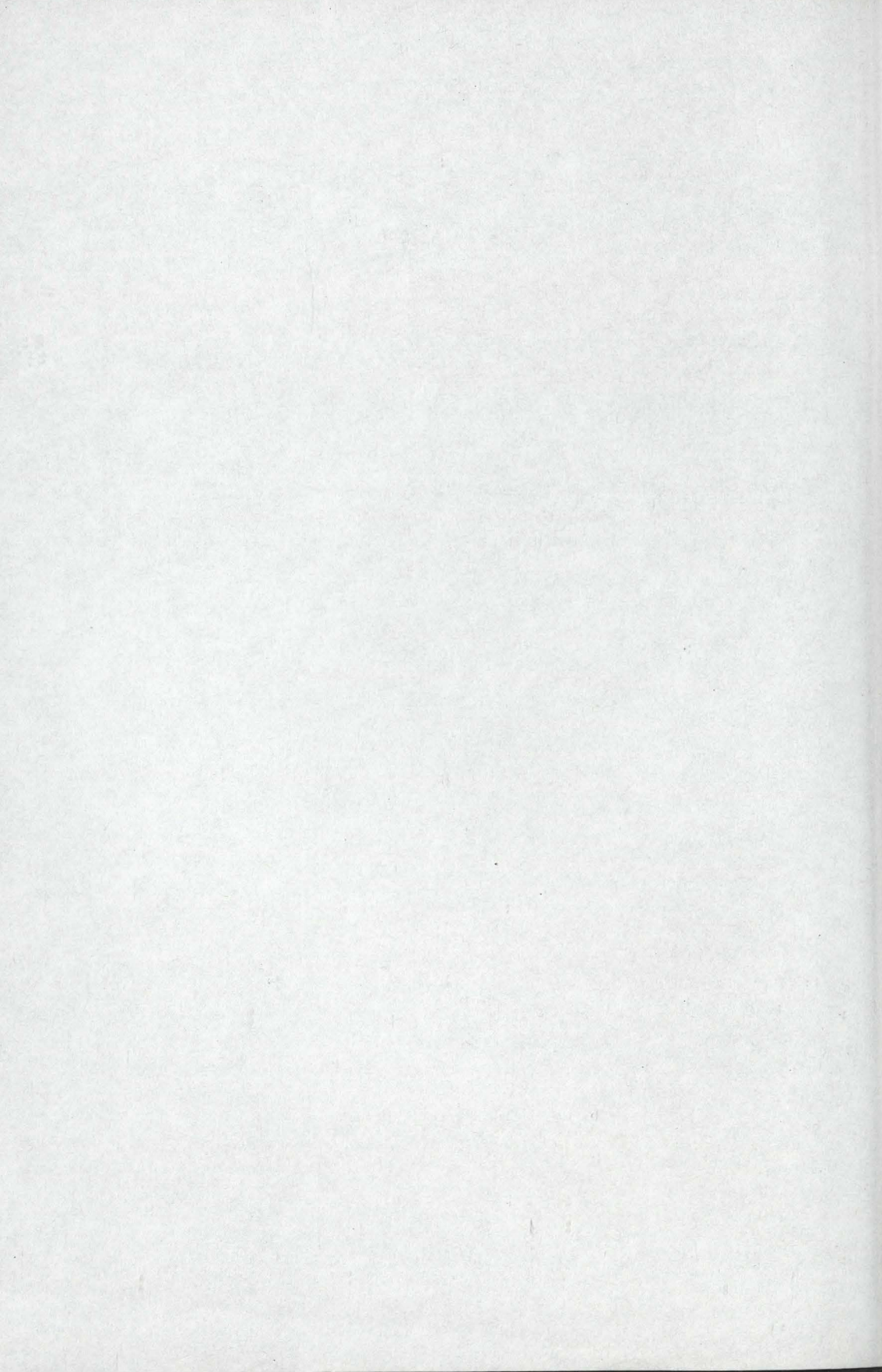
© Copyright by Wydawnictwo „Innowacje” s.c.
ul. Ustrońska 24, 43-440 Goleiszów, tel./fax (033) 852 80 81
INTERNET: <http://www.innowacje.com.pl>
e-mail: wydawnictwo@innowacje.com.pl

Cieszyńska Drukarnia Wydawnicza
ul. Pokoju 1, 43-400 Cieszyn
zam. 1629-k-99

PL
2-53
(1,99)

SPIS TREŚCI

I. Założenia ogólne	5
<i>Charakterystyka programu</i>	7
<i>Układ i dobór treści</i>	7
II. Cele nauczania	8
III. Treści nauczania	11
IV. Kontrola i ocena osiągnięć ucznia szkoły podstawowej	23
<i>Zalecane metody pracy dydaktycznej</i>	23
<i>Nauczyciel i jego warsztat pracy</i>	24



I. Założenia ogólne

Program nauczania, opracowany został z myślą o edukacji historycznej w nowej, zreformowanej szkole. Sformułowany został w oparciu o „Podstawę programową kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych i gimnazjów” zatwierdzoną przez Ministra Edukacji Narodowej w dniu 15 lutego 1999 roku.

Za podstawę do opracowania treści kształcenia dla „Historii i społeczeństwa” w szkole podstawowej przyjęto teorię problemowo-kompleksową, ze szczególnym uwzględnieniem nauczania blokowego, w którym ujęto ścieżkę edukacyjną zakresu przedmiotu „Język polski”. Podstawowe cele dydaktyczne powinny doprowadzić uczniów do uzyskania umiejętności, sprawności i nawyków takich, jak:

- współpraca,
- komunikowanie się,
- doskonalenie,
- poszukiwanie,
- działanie,
- myślenie,
- uczenie się.

Punktem wyjścia do opracowania programu nauczania „Historii i społeczeństwa” w szkole podstawowej są wyżej wymienione umiejętności. Uczniowie w klasach 1—3 powinni poznać i rozumieć zasady współpracy, które stanowią punkt wyjścia do pracy w klasach 4—6.

- **Współpraca** — powinna w klasie czwartej w „Historii i społeczeństwie” dotyczyć:
zbierania informacji i materiałów np. o zadaniach rodziny i jej członków w różnych okresach ich życia, wykorzystując informacje z przeszłości (obrazy, ilustracje, fotografie, pamiątki rodzinne, teksty literackie, informacje prasowe itp.), przygotowywania gier dydaktycznych na określony temat, przygotowywania wyjść do muzeów, skansenów, na wystawy tematyczne czy innych działań grupowych.

Opanowanie zasad **współpracy** powinno przygotować ucznia do:

- **komunikowania się** — poprzez prezentację własnych opinii i doświadczeń oraz przygotowywanie i prezentację poglądów grupy. Przedstawienie ich, jednocześnie gotowość wysłuchania poglądów odmiennych jest bardzo ważna. Istotna jest też umiejętność komunikowania się za pomocą nowoczesnych narzędzi (komputer, Internet) z innymi grupami wiekowymi w różnych miejscach regionu, kraju, Europy itd..

Współpraca i komunikowanie się prowadzić powinny w nauce „Historii i społeczeństwa” do:

- **doskonalenia się** — które powinno odbywać się przez uzupełnienie swojej wiedzy o rodzinie, jej historycznych korzeniach, zadaniach, co budować będzie szacunek do innych ludzi, kultur i obyczajów. Będzie to tworzyć postawę gotową do przyjęcia zmian, które czekają każdego z uczniów. Poprzez dokonywanie wyboru różnych treści historycznych i zróżnicowanych form komunikowania się — rysunek, plan, opis, opowiadanie itp. uczeń powinien doskonalić swój zakres wiedzy oraz swoje zachowania i postawę.

Taki układ umiejętności w klasie czwartej jest odpowiedni do treści nauczania „Historii i społeczeństwa”.

Na poziomie klasy piątej uczniowie powinni rozwijać już zaprezentowane umiejętności, uzupełniając je o:

- **poszukiwanie** — powinno dotyczyć umiejętności wyszukiwania informacji historycznych z różnych źródeł, ich selekcji i przygotowania do etapu działania. Poszukiwanie powinno dotyczyć różnych osiągnięć kultury i ich wpływu na życie społeczeństw w różnym czasie, to znaczy przykładów praw i obowiązków, wartości i postaw w różnych epokach historycznych, ponadczasowych wartości piękna, prawdy, sprawiedliwości itp. w oparciu o różne źródła i prezentowanie własnych ocen,
- **działanie** — osiągnięcie uczeń poprzez organizację pracy własnej w zakresie wyszukiwania cech charakterystycznych rodziny, miejscowości, regionu z uwzględnieniem historii kultury, wiadomości z języka polskiego i geografii. Uczeń powinien wykorzystywać zgromadzoną wiedzę w różnych sytuacjach dnia codziennego. Działanie powinno dotyczyć także opracowywania zebranych wiadomości historycznych poprzez opisywanie, porządkowanie i analizowanie wydarzeń i zjawisk historycznych. Działanie rozumiemy też jako rozwijanie własnych zainteresowań historycznych z zastosowaniem różnych narzędzi.

Wszystkie umiejętności, jakie uczeń zdobył w dotychczasowej nauce „Historii i społeczeństwa”, prowadzić mają do umiejętności myślenia.

- **Myślenie** — o swoim najbliższym otoczeniu pozwoli wskazywać na wspólne elementy w dziejach regionu, kraju i Europy. Taki układ powinien prowadzić do przemyśleń na temat znaczenia pracy, prawa, obowiązków, uznawanych postaw społecznych oraz ponadczasowych wartości takich

jak: piękno, prawda, sprawiedliwość oraz wprowadzać elementy myślenia przyczynowo-skutkowego tak istotnego dla treści historycznych.

Kształtowanie, rozwijanie myślenia prowadzić ma do uczenia się.

- **uczenie się** — to formułowanie przemyśleń przy posiadaniu odpowiedniego zasobu informacji i pojęć oraz związków między nimi następuje także poprzez zdobywanie własnych doświadczeń. Przykładem są informacje dotyczące integracji struktur europejskich w przeszłości i dzisiaj, poznawanie zasad i głównych założeń instytucji europejskich. Uczenie się następuje również poprzez reagowanie na potrzeby rodziny, środowiska, regionu.

Program zawiera ogólne i etapowe cele nauczania, szczegółowy opis osiągnięć, przykładowe propozycje rozwiązań metodycznych, kontrolę i sposoby oceny ucznia.

Charakterystyka programu

Głównym celem programu jest wyposażenie ucznia w umiejętności potrzebne mu do funkcjonowania we współczesnym świecie.

Realizacja programu obejmuje klasy IV—VI. Przyjęta koncepcja programowa przewiduje realizację treści w następującym układzie: poznanie siebie samego, najbliższego środowiska i przechodzenie do coraz bardziej złożonych problemów współczesnego świata oraz poznawanie go według zasady „od szczegółu do ogółu”. Na każdym etapie edukacji, poznawanie, zbieranie nowych wiadomości i doświadczeń powinno prowadzić do zrozumienia związków współczesności z przeszłością.

Układ i dobór treści

- Klasa IV: każdy z nas jest inny, człowiek w rodzinie, wśród innych ludzi, moje najbliższe środowisko geograficzno-przyrodnicze, człowiek (dziecko, uczeń) jego prawa i obowiązki w przeszłości i dzisiaj.
- Klasa V: region, w którym mieszkam, zróżnicowanie regionalne kraju, Polska — moja Ojczyzna, najważniejsze wydarzenia z dziejów państwa polskiego (od jego powstania do współczesności).
- Klasa VI: antyczne korzenie zjednoczonej Europy, średniowieczne idee wspólnej Europy, Polska w Europie, kultura nowożytna wspólnym elementem przeszłości i czasów nam współczesnych, praca elementem życia społecznego od

najdawniejszych czasów do dziś, ogólnoludzki zakres wartości.

Proponujemy, aby wskazane treści programowe realizować w następującym wymiarze czasowym:

- klasa IV — 1 godzina tygodniowo,
- klasy V—VI — 2 godziny tygodniowo.

II. Cele nauczania

Uznajemy, że cele dydaktyczne to komunikaty, które mają pomóc nauczycielom i uczniom określić w jakim miejscu pracy się znajdują oraz jaki jest ich cel.

Podstawowym celem nauczania — uczenia się przedmiotu „Historia i społeczeństwo” jest kształtowanie myślenia historycznego oraz aktywnej postawy ucznia, przyszłego obywatela odgrywającego twórczą rolę w życiu rodzimej miejscowości, regionu, narodu, państwa i Europy. Kwestią podstawową w nauce przedmiotu jest wykorzystywanie wiedzy historycznej w życiu codziennym oraz obserwacja zachodzących zmian i dostrzeganie postępu, jaki jest udziałem społeczeństwa. Innym celem nauczania „Historii i społeczeństwa” jest kształtowanie człowieka dla „epoki zmian”. Treści „Historii i społeczeństwa” mają dostarczyć uczniom tła historycznego, z którym spotykają się oni w życiu codziennym oglądając filmy, czytając książki, poznając zabytki kultury itp..

1. Cele ogólne.

W ramach nauczania-uczenia się przedmiotu powinno dojść do:

- budowania stosunku do wartości dotyczących dziedzictwa różnych epok historycznych,
- kształcenia myślenia historycznego, wskazywania na związki przeszłości z teraźniejszością,
- nabywania umiejętności definiowania, formułowania pojęć historycznych oraz posługiwania się nimi,
- rozszerzenia i porządkowania wiedzy historycznej, jaką zgromadził uczeń na temat miejsca swojego urodzenia, zamieszkania oraz najbliższego otoczenia,
- zdobywania potrzebnych w życiu umiejętności, które wynikają z wiedzy historycznej, a możliwe są do zastosowania w życiu codziennym,
- rozwijania ciekawości i zainteresowania historią najbliższego otoczenia i ludźmi mieszkającymi w pobliżu.

2. Cele etapowe (dla uczniów klasy IV).

Uczeń powinien:

- poznać zadania podstawowej komórki społecznej — rodziny, jej potrzeby w oparciu o przykłady z własnej rodziny i odnosić je do zadań i potrzeb rodziny w przeszłości,
- poszukując przykładów odmienności kultur (obyczajów, języka), zrozumieć ich bogactwo i różnorodność (np. w różnych regionach kraju) i lokować je na mapie, planie,
- przez działanie i współpracę uświadomić sobie wpływ środowiska geograficzno-przyrodniczego na życie ludzi i konieczność jego ochrony przed niepożądanymi działaniami (bezzmyslnym zanieczyszczeniem i ingerencją),
- poznawać, rozumieć, tworzyć prawo i wynikające z niego obowiązki (zwłaszcza dla dzieci i młodzieży) oraz dostrzegać wprowadzone w nim zmiany.

3. Cele etapowe (dla uczniów klasy V).

Uczeń powinien:

- poszukiwać cech charakterystycznych dla regionu, w którym mieszka (historycznych, kulturowych i geograficznych),
- odczytywać różnice w warunkach życia w zależności od czasu i miejsca (region),
- umieć posługiwać się chronologią, personifikować historię,
- rozwijać własne zainteresowania historią, poprzez poznawanie dziejów regionu i kraju,
- opisywać, porządkować wydarzenia oraz stosować poznane treści w praktyce (np. oprowadzając swych krewnych po rodzinnym mieście),
- poznać najważniejsze wydarzenia z dziejów regionu i państwa.

4. Cele etapowe (dla uczniów klasy VI).

Uczeń powinien:

- poznać podstawowe elementy wspólnoty europejskiej dzisiaj i w przeszłości,
- wiedzieć do kogo można się zwrócić w konkretnej sprawie aby uzyskać pomoc w kwestiach ważnych dla społeczności, w której mieszka, uczy się (np. przygotowując raport lub list do instytucji Unii Europejskiej),
- reagować na istotne potrzeby otoczenia, środowiska i rodziny i poszukiwać swojego miejsca w nich,
- brać udział w życiu kulturalnym i samemu je tworzyć,
- rozróżniać postawy i uczucia jak np.: koleżeństwo, przyjaźń i miłość,
- doskonalić formy współpracy z rówieśnikami poprzez przygotowywanie różnych projektów,

- posługiwać się wiedzą zdobytą o różnych okresach w historii w odniesieniu do różnych form rządów w epokach historycznych, praw i obowiązków jakie wtedy występowały,
- wymieniać elementy zmian jakie zauważył w procesie pracy w odniesieniu do przeszłości,
- poszukiwać ponadczasowych wartości: piękna, prawdy, sprawiedliwości w źródłach historycznych, filmach muzyce itp., i szukać kryteriów ich oceny.

III. Treści nauczania

Hasła programowe	Szczegółowy opis umiejętności	Sposoby osiągania celów dydaktycznych	Kontekst humanistyczny (korelacja z językiem polskim)
1	2	3	4
<p>1. Człowiek jednostką społeczną</p> <ul style="list-style-type: none"> — Kim jestem? — Każdy z nas jest inny. — Odmienność obyczajów, języka, kultury. — Moje zainteresowania i umiejętności. — Potrzeby człowieka w różnych czasach. — Co jest dla mnie ważne?: dom rodzinny, zdrowie, bezpieczeństwo, praca, zabawa. 	<p>Uczeń powinien:</p> <ul style="list-style-type: none"> — określić swoje korzenie, zebrać i dokonać wyboru informacji o sobie, — poznać sposoby określania tożsamości człowieka obecnie i w przeszłości, — poznać różne rodzaje dokumentów określających tożsamość (dowód osobisty, legitymacja szkolna, metryka, album rodzinny itp.), — rozwijać umiejętność autoprezentacji własnych zainteresowań i umiejętności, — zrozumieć role jakie pełni w najbliższym otoczeniu (jest dzieckiem, synem, córką, bratem, uczniem itp.), 	<p>Uczniowie powinni wyszukać ważne wydarzenia w prasie, albumach fotograficznych z czasów swoich narodzin, Uczniowie mogą przygotować dokument tożsamości dla siebie według własnego projektu.</p> <p>Uczniowie z zestawu przygotowanych kartek z pojęciami określającymi różne role społeczne, wybierają te, które odpowiadają ich sytuacji rodzinnej i społecznej. Po wybraniu jednej z ról wykonują rysunek przedstawiający ją: zabawy uczniów, pomoc dzieci w pracach domowych lub charakterystyczne zajęcia wykonywane razem z „dziadkami” bądź z innymi krewnymi.</p>	<p>Propozycje lektur i inne zagadnienia: Pisanie listów — przyjęte formy zachowania wyrazem szacunku dla drugiego człowieka, relacje z pobytu w miejscach historycznych.</p> <p>Lektury: „Janko Muzykant”, „Antek” (dostrzeżenie odmienności potrzeb), „Akademia Pana Kleksa” (uświadomienie różnic zainteresowań, umiejętności).</p> <p>Wiersze: „Droga” — Cz. Miłosz, „Poranek” — A. Mickiewicz, (małe ojczyzny), „Figielek” — J. Tuwim — (różnorodność postaw ludzkich).</p>

1	2	3	4
	<ul style="list-style-type: none"> — określać i oceniać swoje zainteresowania, swoich najbliższych i przodków, — dostrzegać odmiennosć potrzeb ludzi w różnych okresach dziejów, — poznać obyczaje, stroje, odmiennosć języka w różnych regionach kraju, — umieć obliczyć upływ czasu między ważnymi wydarzeniami w życiu ucznia (np. czas jaki upłynął od urodzenia do pójścia do szkoły). 	<p>Uczniowie mogą przygotować krótkie opowiadanie o zainteresowaniach swoich najbliższych przodków (hobby itp.).</p> <p>Uczniowie przygotowują w domu zbiór zdjęć, ilustracji odnoszących się do ubiorów z różnych czasów. Mogą to być zdjęcia rodzinne lub ilustracje prasowe. Aby lepiej poznali odmiennosć różnych regionów naszego kraju, powinni na przygotowane wcześniej przez nauczyciela mapki, nanieść aplikacje wskazujące na charakterystyczne elementy każdego regionu (np. Śląsk, Podhale — stroje, zajęcia).</p> <p>Uczniowie powinni umieć obliczyć upływ czasu między datą swojego urodzenia, swoich rodziców, dziadków i innych członków rodziny.</p>	
<p>2. Człowiek w rodzinie</p> <ul style="list-style-type: none"> — Moja rodzina: najbliższa (rodzice i rodzeństwo), dalsza (dziadkowie, ciocie). — Rola kobiety dziś i w przeszłości: pracuje zawodowo dzisiaj, praca w domu i opieka nad rodziną w przeszłości 	<p>Uczeń powinien:</p> <ul style="list-style-type: none"> — dostrzec znaczenie rodziny i jej zadania dziś i w historii oraz jej wielopokoleniowy charakter, 	<p>Uczeń może opracować własny projekt drzewa genealogicznego, uzupełniony o zainteresowania, jakie mają lub mieli jego najbliżsi i przodkowie. Mogą też opracować krótką historię rodziny. Forma dowolna — opowiadanie, foto-serwis, rysunek lub piosenka.</p>	<p>Lektury: „Powrót taty”, „Kopciuszek”, „O krasnoludkach i sierotce Marysi”, „Dar rzeki Fly”, „Olek” — M. Dąbrowskiej, „Opis przedmiotu”, Wiersz: „Dzień Matki” — A. Świrszczyńska, P. Travers, „Mary Poppins”, Deotym „Panienska z okienka”, M. Musierowicz — cykl powieści dla</p>

1	2	3	4
<ul style="list-style-type: none"> — Mój dom a dom przed wiekami. — Dziedzictwo kulturowe w polskiej rodzinie: Tradycje świąteczne rodziny. Uroczystości rodzinne. — Elementy historii rodziny: Kalendarium wydarzeń rodziny. 	<ul style="list-style-type: none"> — umieć opisać rolę kobiet obecnie i w przeszłości, — umieć odróżnić budowlę mieszkalne dziś i w różnych okresach historii, zbierać, porządkować informacje o własnej rodzinie ze szczególnym uwzględnieniem kobiet, (na podstawie opowiadań członków rodziny, fotografii czy innych dokumentów, tworzenie przedziałów czasowych dla własnej rodziny). 		<p>młodzieży np. „Kłamczucha”, „Noelka”, „Ida marcowa”, J. Czechowicz — „O matce”, „Pinokio” — C. Collodio.</p> <p>Ćwiczenia stylistyczne — opis członków rodziny, relacje z jednego dnia w opozycji do wspomnień historycznych, opowiadanie o swojej rodzinie, listy do dziadka.</p>
<p>3. Człowiek wśród innych ludzi</p> <ul style="list-style-type: none"> — Ludzie w moim najbliższym otoczeniu: Koledzy i nasze zabawy. Moja klasa i nasze zainteresowania. Moi sąsiedzi i wzajemna pomoc. — Postawy i uczucia wobec innych: Mój najlepszy kolega. Mój serdeczny przyjaciel. Ukochana Mama, Tata, i rodzeństwo. Jak dobrze mieć sąsiada! 	<p>Uczeń powinien:</p> <ul style="list-style-type: none"> — umieć komunikować się ze swoim otoczeniem w różnych kwestiach, — prezentować właściwą postawę uczniowską, koleżeńską, — szanować godność innych, — udzielać pomocy innym, — wyrażać uczucia miłości w stosunku do swoich najbliższych (projektować kartki z życzeniami) 	<p>Uczniowie, po poznaniu form komunikowania się z innymi ludźmi, powinni ułożyć własny schemat najczęstszych form komunikowania się z otoczeniem — rozmowa, list, telefon, Internet (poczta elektroniczna) itp..</p> <p>Uczniowie poznają różne formy składania życzeń, gratulacji. Sami je formułują. Najciekawsze, najzabawniejsze prace eksponują w klasie. Mogą opracować kartki z okazji np. imienin. Mogą też w grupach przygotować i prezentować scenki pantomimiczne dotyczące określonych postaw i uczuć.</p>	<p>Lektury: „Akademia Pana Kleksa”, Dziewczynka z zapalkami”, „Pani Twardowska”, „Przyjaciele”, „Stokrotka”, J. Korczak — „Król Maciuś Pierwszy” (frag.), I. Jurgielewicz „Ten obcy” (frag.), S. Lem, „Opowieść o pilocie Pirkie” (frag.), ks. J. Twardowski, „Kiedy mówisz”, J. Liebert „Uczę się Ciebie człowieku”, „Słowik”, „Spotkanie nad morzem” — J. Korczakowska, Amicise, „Serce” frag. J. Korczak — „Duże troski małych dzieci”.</p> <p>Tradycje i obrzędy panujące w rodzinie, środowisku, kraju (opis, opowiadanie, dialog).</p>

1	2	3	4
	<ul style="list-style-type: none"> — poszukiwać postaw godnych do naśladowania, — nazywać różne postawy i uczucia: koleżeństwo, przyjaźń, miłość, — rozwijać poczucie przynależności do grupy, jaką jest rodzina, klasa, prezentując ulubione zdjęcia związane z rodziną, klasą i przyjaciółmi, — wykazać się uczynnością w działaniach na rzecz otoczenia (rodziny, kolegów, klasy i sąsiadów). 	<p>Pozostali uczniowie starają się odgadnąć treści i uzupełniają je własnymi uwagami oraz oceniają trafność doboru gestów w stosunku do prezentowanych postaw i uczuć.</p> <p>Uczniowie mogą zaprezentować w różnej formie (od prezentacji ustnej do prezentacji plastycznej) listę prac, jakie wykonali, pomagając swoim najbliższym w ostatnim tygodniu.</p>	
<p>4. Człowiek w środowisku geograficzno-przyrodniczym</p> <ul style="list-style-type: none"> — Mój codzienny widok z okna. — Zarejestrowane zmiany mojego najbliższego otoczenia. — Jak zmieniała się nasza miejscowość i co wpływało na te zmiany? 	<p>Uczeń powinien:</p> <ul style="list-style-type: none"> — nazywać elementy najbliższego środowiska naturalnego (np. krajobraz, ukształtowanie terenu, flora i fauna), — wymieniać przykłady wzajemnych relacji człowieka ze środowiskiem 	<p>Aby zrealizować te umiejętności, uczniowie powinni zbierać różne materiały dotyczące różnych elementów występujących w najbliższym środowisku przyrodniczym.</p> <p>Uczniowie mogą opracować np. własne rysunki, fotografie przedstawiające najbliższe otoczenie, tzn. współczesne środowisko naturalne.</p> <p>Po zaprezentowaniu uczniom na lekcji opisów źródłowych dotyczących śro-</p>	<p>Lektury: J. Brzechwa — „Wiosna”, J. Tuwim — „Dwa wiatry” i „Ptasie radio”, B. Prus — „Karusek”, „Mały zając” — Z. Nałkowska, „Baśń o kocie w butach” — E. Szelburg-Zarembina, frag. Opisów przyrody z „Pana Tadeusza”, „Zima” — L. Staff, J. Ratajczak „Zakłęcia”.</p> <p>Ćwiczenia kompozycyjne — opis pór roku, opowieść o ulu-</p>

1	2	3	4
	(pozytywne — dostarczanie pożywienia, negatywne — zanieczyszczanie środowiska).	dowiska przyrodniczego naszego kraju przed wiekami, uczniowie powinni sporządzić spis właściwych i niewłaściwych zmian w środowisku, jakie zauważyli oraz formułować własne oceny „za i przeciw” tym zmianom. Doskonałym źródłem zawierającym takie informacje są kroniki.	bionym zwierzątka, opis najbliższej okolicy.
<p>5. Człowiek — jego prawa i obowiązki</p> <ul style="list-style-type: none"> — Moje prawa: dziecka, ucznia. — Prawa dorosłych (rodziców) i wynikające z nich obowiązki. — Prawa i obowiązki w różnych epokach historii: prawa i obowiązki żaka, prawa i obowiązki rycerza. — Wolność osobista: co znaczyło i znaczy „Jesteś wolnym człowiekiem!” — Za co jesteś odpowiedzialny? w domu, w szkole. 	<p>Uczeń powinien:</p> <ul style="list-style-type: none"> — odróżniać prawa od obowiązków, — dostrzegać i zrozumieć, że życie człowieka w społeczeństwie regulowane jest określonymi normami prawnymi, — poznać swoje podstawowe prawa. 	<p>Uczniowie odgrywają scenki (wg scenariusza nauczyciela), w których przedstawiają określone: zakazy, obowiązki, prawa, z którymi mogli się spotkać. Po każdej inscenizacji klasa zastanawia się nad celowością przedstawionych norm prawnych. Rozmawiając z rodzicami uczniowie dowiadują się jakie prawa i obowiązki w ich wieku mieli rodzice i dziadkowie. Wykonują spis najważniejszych praw i obowiązków, do których będą się stosować.</p>	<p>Lektura: prawo do wolnej ojczyzny — symbole narodowe, „Mazurek Dąbrowskiego”, „Polska” — Słonimskiego, „Kto Ty jesteś” — Bełza, „W pamiętniku Zofii Bobrówny” — J. Słowacki, „Koncert Szopena”, Z. Kosak-Szczucka, M. Konopnicka — „A jak poszedł król na wojnę”. (wybrane opowiadania o postaciach historycznych).</p> <p>Drama — incenizacje, których inspiracją jest historyczna scenka z dziejów naszego narodu.</p>
<p>6. Region w którym mieszkam</p> <ul style="list-style-type: none"> — Historia regionu w legendach. — Najstarsze zabytki kultury naszego regionu: fragmenty murów miejskich, 	<p>Uczeń powinien:</p> <ul style="list-style-type: none"> — zbierać i porządkować materiały o regionie, określać położenie geograficzne regionu oraz najciekawszych jego miejsc i zabytków, 	<p>Uczniowie tworzą mapkę schematyczną swojej miejscowości (lub innych), która będzie punktem wyjścia do wprowadzenia pojęcia region. Na</p>	<p>Zachęcanie do poszukiwania korzeni naszej kultury.</p> <p>Cz. Miłosz — „Ojciec objaśnia” — analizę wiersza łączymy z ćwiczeniami ortograficznymi</p>

1	2	3	4
<p>zamki i pałace naszego regionu, najstarsze pomniki regionu.</p> <p>— Najślawniejsi ludzie z naszego regionu:</p> <p>pisarze, artyści, politycy.</p> <p>— Mój region dzisiaj: przyrodnicze i turystyczne walory naszego regionu.</p>	<p>— prezentować legendy dotyczące regionu,</p> <p>— wskazywać elementy wspólne regionu, w którym mieszka z pozostałymi regionami,</p> <p>— przedstawić ofertę turystyczną regionu.</p>	<p>mapkę nanoszą za pomocą symboli (np. góry, budowle, wykopaliska, pomniki, muzea itp.).</p> <p>Uczniowie przygotowują listę pytań i problemów, na które będą poszukiwać informacji i odpowiedzi dotyczących regionu.</p>	<p>pt. „Pisownia nazw własnych”. A. Oppman — „Legends warszawskie”, „Syrena”, K. Seliga, „Zofka z Sandomierza”, J. Koniusz — „Dwie rzeki” — omawiając tę lekturę łączymy elementy legendy z wiedzą historyczną o polskich plemionach i ich siedzibach, o pogańskim bogu Światowidzie. W tym bloku „Legends polskie” — poszukujemy źródeł powstania naszych regionalnych legend. Prezentacje tych treści w mowie i piśmie. E. Orzeszkowa — „Legenda o Janie i Cecylii”, Omówienie lektury w kontekście informacji historycznych, o najdawniejszych dziejach naszej ojczyzny „Jak tworzone państwo polskie”. Ćwiczenia kompozycyjne — „Sam o swoim życiu” — przeszłość, teraźniejszość, przyszłość związane z regionem — cykl „Małe ojczyzny”.</p>
<p>7. Inne regiony naszego kraju</p> <p>— Regiony na mapie Polski: podział administracyjny, regiony geograficzne.</p>	<p>Uczeń powinien:</p> <p>— wymienić poszczególne regiony kraju,</p> <p>— określić ich specyfikę geograficzną i turystyczną,</p>	<p>W formie pogadanki uczniowie wymieniają nazwy dużych miast, odszukując je na mapie, umieszczają określone dla nich symbole (np. herby).</p>	<p>W tym bloku nauczyciel może wykorzystać legendy polskie z różnych regionów historycznych i geograficznych.</p>

1	2	3	4
<ul style="list-style-type: none"> — Dzieje regionów: najważniejsze zabytki poszczególnych regionów — np. Wawel, Zamek Królewski, Brzeg, herby i stolice regionów. 	<ul style="list-style-type: none"> — wskazywać na mapie znane uczniom regiony, określając ich położenie względem siebie. 	<p>Określając ich przynależność do regionów, badają ich przynależność historyczną. Gromadzą relacje, ilustracje, wspomnienia na temat regionów i ich historii, zaznaczając ich dzieje na linii chronologicznej.</p>	<p>Lektura: Z dziejów polskich legionów i środowisk społecznych — E. Orzeszkowa „A..B.C” (zabór pruski), M. Konopnicka — „Dym”, B. Prus — „Katarzynka”, G. Morcinek — „Łysek z pokładu Idy”.</p> <p>Polska w pieśniach ludowych (historyczna rola pieśni). M. Konopnicka — „Pieśń o domu”, K. Iłłakowiczówna — „Święty Kazimierz”, Wybrane teksty pieśni ludowych (nagrania).</p>
<p>8. Polska, moja Ojczyzna</p> <ul style="list-style-type: none"> — „Piękna nasza ziemia cała”. — Położenie, obszar, ludność Polski. — Polskie symbole oraz święta narodowe i państwowe. — Zmienność granic państwa polskiego na przestrzeni wieków; sąsiedzi Polski obecnie i w przeszłości. — Polska w kręgu kultury chrześcijańskiej (chrzest Polski, zjazd gnieźnieński). — Mój region w okresie rozbicia dzielnicowego. — Polska Kazimierza Wielkiego (gospodarka, polityka wewnętrzna i zagraniczna). 	<p>Uczeń powinien:</p> <ul style="list-style-type: none"> — określać położenie geograficzne Polski na mapie, obszar, ludność Polski dziś i w przeszłości, — znać historię symboli narodowych i świąt państwowych, wskazać na mapie ziemie zdobyte i utracone oraz naszych sąsiadów, — stworzyć opracowania graficzne — projekty dot. gospodarki za Kazimierza Wielkiego oraz uzasadnić przydomek noszony przez Kazimierza w XIV w. — znać i próbować oceniać poznane fakty i wydarzenia w różnych okresach historycznych zawartych w hasłach programu, 	<p>Punktem wyjścia do omawiania każdego wydarzenia mogą być obrazy o treściach historycznych, teksty źródłowe, legendy, pieśni, fragmenty literatury, materiały wideo itp. W oparciu o takie źródła, wykorzystując metody aktywizujące (gry dydaktyczne, dramę itp.) należy zapoznawać uczniów z dziejami nie zapominając o dziejach regionu. Uczniowie gromadzą do lekcji materiały historyczne na temat np. sejmku, przygotowując projekt plastyczny lub opracowanie pisemne albo audiowizualne poświęcone poszczególnym wydarzeniom historycznym.</p>	<p>Lektura: S. Kuczyński — „Herb Warszawy” — opis syreny przedstawionej na ilustracji z XI w. opis, rysunek dowolnego miasta.</p> <p>Z. Kossak-Szczucka — „Krasicki na obiedzie czwartkowym”, J. Słowacki — „Sowiński w okopach Woli”, A. Mickiewicz — „Śmierć Pułkownika”, J. Kopczewski — „Prawda o Emilii”.</p> <p>Obyczaje i święta narodowe — M. Ziółkowska — „Kraszanki i pisanki”, J. Kulmowa — „Okna wielkanocne”.</p>

1	2	3	4
<ul style="list-style-type: none"> — Najważniejsze wydarzenia w dziejach Polski za panowania Jagiellonów: wojny z Krzyżakami, hołd pruski, unia lubelska, demokracja szlachecka (stany, przywleje, sejm). — Dorobek kultury polskiej okresu Renesansu (literatura, nauka, architektura, M. Rej, J. Kochanowski, M. Kopernik, Wawel). — Wiek wojen (XVII w., Potop, odsiecz wiedeńska). — Ostatnie lata I Rzeczypospolitej, Sejm Wielki, Konstytucja. — Insurekcja, powstania, spiski XVIII i XIX w.. — Kultura i nauka XVIII i XIX w. — Moje miasto w czasach I wojny światowej. — Bitwa warszawska i inne wydarzenia w regionie związane z odradzeniem się państwa polskiego: <ul style="list-style-type: none"> powstania śląskie, powstanie w Wielkopolsce, plebiscyty. — Wolność zaczęła się w listopadzie (konstytucje, wybitne postaci życia politycznego, osiągnięcia gospodarcze i kultura), 	<ul style="list-style-type: none"> — znać i oceniać postacie historyczne i ich dokonania zgodnie z hasłami programowymi i umieszczać je na taśmie chronologicznej, — wskazywać na mapie historycznej najważniejsze miejsca związane z omawianymi wydarzeniami w programie, — posługiwać się właściwą terminologią, mapą, atlasem, — korzystać z różnych źródeł wiedzy historycznej, — odczuwać szacunek do dziejów własnego narodu i jego symboli (potrafi właściwie zachować się słuchając hymnu itp.), — potrafić opisać dzieje swojej rodziny w czasie I i II wojny światowej, — opanować podstawowe daty dot. dziejów państwa polskiego: 966, 1000, 1025, 1138, 1364, 1370, 1410, 1525, 1569, 1572, 1655—60, 1788—92, 1791, 1795, 1830, 1863, 11.XI.1918, 1939, 1945 i umieszczać je na taśmie chronologicznej i swobodnie posługiwać się podstawowymi jednostkami czasu historycznego (rok, wiek). 		<p>Ćwiczenia stylistyczne — jak powstawały symbole narodowe (opis, opowiadanie, legenda) Z. Kossak-Szczucka — „Hołd pruski”, W. Łoziński — „Grzeszność polska”, F. Przyłubski — „Pierwszy słownik języka polskiego” — Czasy H. Kołłątaja — Konstytucja 3 maja — praca ze słownikami. Sylwetka Samuela Lindego.</p> <p>A. Mickiewicz — „Koncert Jankiela” — frag. „Pana Tadeusza” — odnalezienie historycznych, ważnych wydarzeń dla Polski. J. Chamiec — „Królestwo ballady” — sylwetka A. Mickiewicza — patriotyczne elementy twórczości wieszca. H. Sienkiewicz — „Sachem” — krytyka kolonistów niemieckich — okazja do przypomnienia historii rozbiorów Polski. M. Konopnicka — dola chłopca polskiego w świetle zdarzeń historycznych — wiersz „A jak poszedł król na wojnę”, „Świecą gwiazdy” — wiersz o społeczności wsi polskiej w II poł. XIX w. M. Dąbrowska, „Marcin Kozera” — z życia Polaków na emigracji w Anglii. K. I.</p>

1	2	3	4
<ul style="list-style-type: none"> — „Człowiek” człowiekowi zgotował ten los... II wojna światowa, (wrzesień, Polacy na frontach, koniec wojny). — „2155 dni rozpaczy, poniewierki i walki” — okupacja i walka o niepodległość. — Lata nadziei — 1945—1989? Odbudowa stolicy. Najważniejsze wydarzenia z powojennej historii. — Wkład polskiej kultury XX w. w rozwój cywilizacyjny (polscy nobliści). 			<p>Gałczyński — „Pieśń o żołnierzach z Westerplatte”, W. Broniewski — „Żołnierz polski” — klęska bohatera jako symbol przegranej narodu. A. Fiedler — „Dywizjon 303”, sprawozdanie z bitwy o Anglię. Informacje o autorze i bitwie. Dialog — dramatyczne rozmowy polskich lotników (zapis ze szczególnym uwzględnieniem znaków graficznych).</p>
<p>9. Wspólnota europejska</p> <ul style="list-style-type: none"> — Proces kształtowania się Unii Europejskiej. — Państwa członkowskie Unii Europejskiej. — Główne organy UE, ich symbole i zadania. — Kierunki współpracy Polski z krajami Unii. — Zalety integracji Polski z Unią Europejską: ułatwienia w handlu, wspólnota walutowa, możliwość kształcenia w państwach Unii. 	<p>Uczeń powinien:</p> <ul style="list-style-type: none"> — poznać proces powstawania struktur Unii Europejskiej, — poznać główne instytucje i ich siedziby, — poznać różnorodne formy kontaktów Polski z krajami UE (handel, edukacja), <p>— wskazać korzyści ze wstąpienia Polski do Unii, (np. ułatwienia w turystyce).</p>	<p>Punktem wyjścia do omawiania tematu jest flaga Unii. Uczniowie pod kierunkiem nauczyciela poszukują odpowiedzi na pytanie: co symbolizuje flaga, co oznaczają na niej gwiazdy? Uczniowie z przygotowanych plansz graficznych opisują powstawanie kolejnych organizacji łączących państwa europejskie. Encyklopedia multimedialna i Internet mogą być źródłem informacji dla uczniów o celach i współpracy w ramach organizacji EWG, UE itp. Kolejnym przykładem przy realizacji tego tematu mogą być pytania dotyczące pochodzenia odzieży noszonej przez młodzież. Następnie na konturowej mapce uczniowie zaznaczają linie</p>	

1	2	3	4
		<p>łączące Polskę z innymi krajami UE np. z producentami odzieży. Stosując metodę „za i przeciw”, omawiamy problem nadziei i obaw związanych z integracją Polski z UE.</p>	
<p>10. Antyczne korzenie zjednoczonej Europy</p> <ul style="list-style-type: none"> — Ateńskie początki demokracji. — Dziedzictwo kultury antycznej w różnych dziedzinach życia (technika, nauka, sport, teatr, literatura, sztuka, architektura). 	<p>Uczeń powinien:</p> <ul style="list-style-type: none"> — poznać antyczny rodowód współczesnych elementów kultury i zasad demokracji. — rozróżniać cechy teatru, dyscyplin sportowych pochodzenia antycznego. 	<p>W oparciu o obserwacje ilustracji, filmów wideo i fragmentów tekstów źródłowych dotyczących kultury uczniowie przygotowują dramę o życiu codziennym w starożytnej Grecji lub zasadach demokracji. Innym przykładem, na udowodnienie rodowodu współczesności, mogą być osiągnięcia czasów antycznych. Jeszcze innym przykładem związków współczesności z czasami antycznymi może być zapisanie na tablicy twierdzenia Pitagorasa, które jest stosowane również obecnie. Kolejnym przykładem może być mowa Peryklesa o demokracji, która pozwoli zweryfikować cechy demokracji z prezentowanymi w dramie (np. poświęconej sprawom Polski czy też dotyczącej Sejmu lub naszej prasy).</p>	<p>Lektura: mity (wybór) „Prometeusz”, „Demeter i Kora”, „Szyzyf”, „Dedal i Ikar”, Homer — „Odyseja” — frag.</p>
<p>11. Średniowieczne idee zjednoczonej Europy.</p> <ul style="list-style-type: none"> — Wspólne elementy średniowiecznej Europy: chrześcijaństwo, 	<p>Uczeń powinien:</p> <ul style="list-style-type: none"> — zrozumieć uniwersalny charakter religii i kultury czasów średniowiecza stanowiących fundament pierwszych prób integracji Europy, 	<p>Punktem wyjścia do pracy lekcyjnej jest zgromadzenie przez uczniów ilustracji prezentujących przykłady sztuki i architektury średniowiecza z informacjami skąd pochodzą. Dodatkowo</p>	

1	2	3	4
<p>kultura rycerska i sztuka, pismo i piśmiennictwo.</p> <ul style="list-style-type: none"> — Polityczne koncepcje zjednoczonej Europy: Karol Wielki, cesarstwo Ottonów. — Gospodarka elementem integracji (sposoby uprawy ziemi, rzemiosło, handel, cechy). 	<ul style="list-style-type: none"> — wymienić wspólne elementy średniowiecznej Europy, — znać władców podejmujących pierwsze próby jednoczenia Europy i wskazywać ziemie objęte tymi procesami. 	<p>nauczyciel może przygotować przykłady ilustracji poświęcone rzeźbie średniowiecznej z różnych regionów Europy. Następnie uczniowie wskazują cechy charakterystyczne każdego przykładu, by w konsekwencji dostrzec, że niektóre z nich są wykonane w tych samych proporcjach czy w takim samym stylu (np. gotyk).</p>	
<p>12. Kultura nowożytna wspólnym elementem dziejów Europy</p> <ul style="list-style-type: none"> — Renesans (literatura, rzeźba, malarstwo, architektura). — Oświecenie (osiągnięcia nauki tego okresu). — Zdobytcze XIX w. (osiągnięcia nauki, techniki, kultura masowa). — Kultura europejska dziś (moda, muzyka, film). 	<p>Uczeń powinien:</p> <ul style="list-style-type: none"> — poznać najważniejsze osiągnięcia kultury i nauki różnych okresów, — dostrzegać wspólne cechy kultury państw europejskich. 	<p>Nauczyciel prezentuje różne ilustracje przedstawiające przykłady budowli renesansowych w różnych krajach (w miarę możliwości wykorzystać należy przykłady z własnego regionu). Uczniowie dostrzec powinni pewne wspólne cechy architektury oraz te, które z nich występują w budownictwie późniejszych okresów.</p>	
<p>13. Praca elementem życia społecznego</p> <ul style="list-style-type: none"> — Znaczenie pracy w życiu człowieka. 	<p>Uczeń powinien:</p> <ul style="list-style-type: none"> — zrozumieć rolę i znaczenie pracy w życiu człowieka, 	<p>Uczniowie przygotowują krótkie informacje o pracy swoich rodziców. Na tej podstawie tworzony jest swoisty zestaw zawodów. Młodzież stara się</p>	

1	2	3	4
<p>— Organizacja pracy w różnych epokach historycznych</p>	<p>— poznać sposoby organizacji pracy w różnych okresach historycznych (warsztat rzemieślniczy, manufaktura, fabryka).</p>	<p>określić dlaczego dorośli pracują, jakie potrzeby spełnia praca.</p>	
<p>14. Wspólne wartości</p> <ul style="list-style-type: none"> — Zmienność i subiektywizm norm piękna na przestrzeni wieków. — Prawda, dobro — elementami życia społecznego. — „Oliwa sprawiedliwa zawsze na wierzch wypływa”. 	<p>Uczeń powinien:</p> <ul style="list-style-type: none"> — dostrzec zmienność i pewien subiektywizm takich pojęć jak: piękno, dobro, prawda, — rozróżniać wartości — prawda-fałsz, dobro-zło, sprawiedliwość-niesprawiedliwość, — wykazywać się tolerancją dla różnego odczuwania piękna np. słuchania muzyki, malarstwa czy strojów. 	<p>Na podstawie np. portretów kobiet z różnych epok (Egipcjanki, portret świętej z okresu średniowiecza, kobiety okresu Renesansu, kobiety współczesnej, np. modelki, Miss Polonii), uczniowie prezentują swoje wrażenia estetyczne na temat tych postaci. Pod kierunkiem nauczyciela uczniowie powinni dostrzec i zrozumieć indywidualizm poczucia piękna oraz jego zmienność w różnych epokach.</p>	<p>Ks. J. Twardowski, „Nie tylko” (piękno), W. Broniewski, „W pociągu” (radość), J. Liebert, „Pasterka” (miłość i wdzięczność), M. Pawlikowska-Jasnorzewska — „Ptaszek”, „Ptak” (piękno), A. Mickiewicz — „Dziady” cz. II (frag. — Sprawiedliwość), K. Przerwa-Tetmajer — frag. z „Wiersza dla mojego synka” (miłość do Ojczyzny, szacunek do przyrody i polskiej historii).</p>

IV. Kontrola i ocena osiągnięć ucznia szkoły podstawowej

Kontroli i ocenie powinny podlegać: zdobyta wiedza z historii i wiedzy o społeczeństwie, sposób jej prezentacji, umiejętności współpracy uczniów w trakcie zbierania wiadomości na lekcję lub przygotowania projektów oraz umiejętność komunikowania się z grupą rówieśników w trakcie lekcji. Uczeń powinien wykazać się umiejętnościami w poszukiwaniu informacji, wiadomości historycznych, materiałów źródłowych itp.. Kontrola bieżąca powinna dotyczyć aktywności ucznia na lekcji, przygotowania i gromadzenia materiałów do zajęć oraz wykonywania zadań domowych. Należy stosować również kontrolę ustną, wrywkową, sprawdzian pisemny i test dydaktyczny (luk, jednokrotnego i wielokrotnego wyboru, uzupełnień, test przyporządkowania).

Kontrola okresowa powinna opierać się na tekście dydaktycznym za dany okres z uwzględnieniem umiejętności praktycznych nabytych przez ucznia w ciągu dłuższego okresu czasu.

Ocena powinna być sformułowana w formie opisowej i ma uwzględniać, poza oceną wiadomości i umiejętności, również tempo, zaangażowanie w uczenie się, sposób rozwiązania zadań, jakie uczeń ma do wykonania.

Ocenie powinno podlegać formułowanie własnych przemyśleń i umiejętność integrowania wiedzy historycznej z wiedzą o społeczeństwie. Natomiast ocena bieżąca może opierać się na gromadzeniu przez ucznia w trakcie lekcji żetonów, które odpowiadać mogą odpowiednim ocenom [w kształcie koła (5), kwadratu (4), trójkąta (3) i prostokąta (2) w siedmiu kolorach — czerwony, niebieski, zielony, żółty, pomarańczowy, brązowy, biały, które mogą odpowiadać poszczególnym kompetencjom, umiejętnościom ucznia].

Bardzo ważnym elementem kontroli i oceny jest wykonanie przez ucznia projektów na określone tematy dotyczące życia społecznego czy wiadomości historycznych różnymi technikami (rysunek, rzeźba, model, zbiór fotografii, nagranie wideo, drzewo genealogiczne rodziny, opis, opowiadanie, sprawozdanie, kalendarium itp.). Pięć projektów w klasie IV, po dziesięć w klasie V i VI. Uczniowie powinni być zapoznani z kryteriami oceny przed przystąpieniem do testu czy projektu.

Zalecane metody pracy dydaktycznej

Założenia niniejszego programu kładą nacisk przede wszystkim na kształtowanie różnorodnych umiejętności potrzebnych człowiekowi we współczesnym świecie. Osiągnięcie wytyczonych celów nauczania zapewni stosowanie w procesie dydaktycznym różnorodnych metod aktywizujących, jak praca pod kierunkiem w oparciu o różne środki dydaktyczne, zarówno proste jak i złożone nowej generacji, metodę dramy, „za i przeciw”, drzewo decyzyjne, inscenizację.

Nauczyciel i jego warsztat pracy

Reforma systemu oświaty i dostosowany do niej niniejszy program nauczania, bardzo często wymagać będą od nauczyciela istotnej zmiany sposobu pracy. Współczesny pedagog powinien stać się osobą wspomagającą, kierującą i korygującą pracę ucznia, który w większym stopniu samodzielnie zdobywa wiedzę.

Indywidualny warsztat pracy nauczyciela naszego przedmiotu oraz zestaw mediów dydaktycznych i zasoby szkolnych bibliotek powinny ulec zmianie. W pracy dydaktycznej powinny być wykorzystywane różnorodne środki dydaktyczne. Nauczyciel będzie musiał samodzielnie wykonywać i gromadzić inne pomoce niż te, które występowały w dotychczasowym systemie edukacji historycznej. Nowoczesne treści nauczania-uczenia się wymagać będą znacznie większej aktywności, pomysłowości, inwencji własnej a często zdolności artystycznych i plastycznych nauczyciela.



ISBN 83-86425-9



9 788386 425914